

Szwarc, Andrzej

"Pamiętnik z lat wojny 1915-1918",
Stanisław Dzierzbicki, sł. wstępnym
poprzedził Janusz Pajewski, przypisy
oprac. Danuta Płygawko, przygotował
do dr. Tomasz Jodełka-Burzecki,
Warszawa 1983 : [recenzja]

Przegląd Historyczny 75/1, 217-218

1984

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych, tworzonej przez Muzeum Historii Polski w Warszawie w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został opracowany do udostępnienia w Internecie dzięki wsparciu Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego w ramach dofinansowania działalności upowszechniającej naukę.

fan Kowal. Trzy artykuły poświęcone zostały drobnomieszczaństwu Kielecczyny. O liczebności, rozmieszczeniu i strukturze rzemieślników województwa kieleckiego w okresie międzywojennym pisze Regina Renz, zaś Mieczysław B. Markowski podejmuje te same zagadnienia w odniesieniu do właścicieli zakładów przemysłowych w tym samym okresie. Trzeci artykuł Stanisława Markowskiego „Struktura społeczno-zawodowa miast Kielecczyny 1815—1866” jest swego rodzaju półproduktem dla podejmowanych w tym tomie zagadnień. Warto zwrócić uwagę na b. interesujące studium Stefani Kowalskiej-Glikman, w którym na podstawie zachowanych akt fiskalnych powstałych w wyniku poboru tzw. opłaty klasycznej przeprowadza się analizę struktury dochodów warszawskiego drobnomieszczaństwa około połowy XIX w. Z kolei dwa artykuły poświęcone zostały burżuazji łódzkiej. Anna Słoniowa podjęła się próby określenia liczebności, narodowości i wewnętrznego zróżnicowania burżuazji łódzkiej w drugiej połowie XIX stulecia, zaś Wanda Kuźko przedstawiła działalność Komitetu Giełdowego Łódzkiego skupiającego elitę burżuazji łódzkiej w okresie I wojny światowej.

Prześledzeniu indywidualnych karier przedstawicieli burżuazji poświęcone zostały artykuły Barbary Grochulskiej o Samuelu Antonim Fraenklu, który zaczynając swoją działalność jako plenipotent jednej z firm berlińskich stał się z czasem jednym z największych finansistów Królestwa Kongresowego oraz Feliksa Kiryka i Henryka Zalińskiego o Zieleniewskich — krakowskim rodzie „fabrykantów żelaznych”, którzy warsztat rzemieślniczy przekształcili w znany w Galicji zakład przemysłowy.

Danuta Rzepniewska przedstawiła problemy kapitału, zadłużenia i kredytu w rolnictwie Królestwa Polskiego ukazując wzajemne powiązania i wzajemne przenikanie się ziemiaństwa, drobnomieszczaństwa i burżuazji w sferach swojej działalności. Wreszcie Ryszard Kołodziejczyk zafascynowany, jak pisze, zorganizowaną przed kilku laty w Krakowie wystawą „Polaków portret własny”, podjął próbę naszkicowania portretu zbiorowego burżuazji Królestwa Polskiego. Za przykład wybrał cztery sylwetki wybitnych burżua: Leona Newachowicza, Piotra Steinkellera, Leopolda Kronenberga i Jana Blocha. Ten dobry pomysł, naszkicowany tutaj jednakże zbyt cienką kreską, wart jest chyba większego eseju, który ujmowałby zagadnienie szerzej i głębiej.

Omawiany tom niewątpliwie powiększył naszą wiedzę o burżuazji, a zwłaszcza drobnomieszczaństwie polskim.

A. B.

Stanisław Dzierzbicki, *Pamiętnik z lat wojny 1915—1918*, słowem wstępnym poprzedził Janusz Pajewski, przypisy opracowała Danuta Płygawko, przygotował do druku Tomasz Jodełka-Burzecki, Państwowy Instytut Wydawniczy, Warszawa 1983, s. 583, ilustr.

Pamiętnik obejmuje okres intensywnego udziału autora w życiu politycznym i gospodarczym. Stanisław Dzierzbicki (1854—1919) średniozamożny ziemianin z północnego Mazowsza był w latach I wojny światowej członkiem władz Towarzystwa Kredytowego Ziemskiego i instytucji ubezpieczeniowych, następnie zaś członkiem Tymczasowej Rady Stanu; w gabinetach powoływanych przez Radę Regencyjną pełnił funkcje ministra rolnictwa i ministra skarbu. Pamiętniki spisywał niemal na bieżąco, lecz bez kierowania się emocjami chwili, w sposób świadczący o dużej kulturze politycznej. Dotyczą one głównie stosunków między działaczami polskimi różnych orientacji oraz prób ustalenia *modus vivendi* z okupacyjnymi władzami niemieckimi. Pisze też Dzierzbicki o swych wyjazdach do Wiednia,

Berlina i Sztokholmu związanych z akcją niesienia pomocy poszkodowanej przez wojnę ludności Królestwa Polskiego. Na uwagę zasługują celne charakterystyki ludzi z kręgu Rady Regencyjnej i Tymczasowej Rady Stanu. Mimo że Dzierzbicki był reprezentantem prawicy, nie szczędził krytycznych uwag nawet swym przyjaciołom politycznym, starając się ich oceniać według kryterium bezinteresownej pracy dla dobra kraju, zdolności organizacyjnych i umiarkowania w działalności politycznej. Bardzo cenne są też fragmenty pamiętnika, które dokumentują realia życia codziennego różnych środowisk w czasie I wojny światowej.

Tekst źródłowy uzupełniono niezbyt rozbudowanymi przypisami, dodając doń, obok indeksu osób, „Słowniczek ważniejszych postaci”. Ten ostatni zawiera sporo niezbyt zręcznych sformułowań (np. „Apuchtin Aleksandr — najpodlejszy tępiciel polskości i katolicyzmu w zaborze rosyjskim”; w parowierszowym biogramie założycielki Zgromadzenia Sióstr Urszulanek, matki Urszuli Ledóchowskiej, wymieniono orderzy przyznane jej w II Rzeczypospolitej; niepotrzebnie chyba zamieszczono notę biograficzną o Katarzynie Jagiellonce, wymienionej okazjonalnie przez Dzierzbickiego). Książka zawiera także nader obszerny (s. 371—542) aneks źródłowy; przedrukowano w nim 93 teksty, których treść oddaje nagłówek „Droga do niepodległości 1914—1918”. Są to odezwy władz zaborczych i polskich stronnictw politycznych, akty prawne, fragmenty artykułów publicystycznych itp.; większość pochodzi ze znanego wydawnictwa K. W. Kumanieckiego „Odbudowa państwowości polskiej. Najważniejsze dokumenty 1912—styczeń 1924” (Warszawa—Kraków 1924). Niektóre z nich opatrzone objaśnieniami i komentarzem. W przeciwieństwie do wspomnień Dzierzbickiego, zaczerpniętych ze zbiorów rodzinnych, chodzi tu o źródła od dawna pozostające w obiegu naukowym. Przypomnienie ich w 10-tysięcznym nakładzie należy jednak zapisać wydawcom na plus; przydatność tej edycji choćby dla celów dydaktycznych, nie ulega wątpliwości.

A. S.

Zapiski opracowali: Andrzej Biernat (A. B.), Wojciech Biliński (W. B.), Stefan Ciara (S. C.), Sławomir Gawlas (S. G.), Rafał Karpiński (R. K.), Tomasz Kizwalter (T. K.), Andrzej Szwarz (A. S.), Michał Tymowski (M. T.).